

клімату (UNFCCC) та ін. до співпраці з метою просування й обміну позитивними практиками державного регулювання (well-regulation) у країнах, які розвиваються, щодо покращення умов для залучення інвестицій в електроенергетичну інфраструктуру.

Підвищення дієвості ролі державних регулюючих органів в Україні за рахунок використання міжнародних стандартів дозволить залучити інвестиції та здійснити остаточний перехід до нової моделі електроенергоринку, необхідних для забезпечення екологобезпечних, безперебійних і універсальних поставок електроенергії за конкурентними цінами.

Література:

1. Вишнякова А. С. Административно-правовое регулирование оптового рынка электрической энергии и мощности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 [Электронный ресурс] / А. С. Вишнякова ; Москов. гос. юр. акад. им. О. Е. Куцафина. – М., 2012. – Режим доступа : <http://www.disscat.com/content/administrativno-pravovoe-regulirovanie-optovogo-rynka-elektricheskoi-energii-i-moshchnosti>.
2. Заявление органов регулирования энергетики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ru.g20russia.ru/load/781629496.
3. Про засади функціонування ринку електричної енергії [Електронний ресурс] : Закон України від 24.10.2013 р. № 663-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/663-18>.
4. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [Електронний ресурс] : Закон України від 15.12.2010 р. № 2787-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2787-17>.
5. Стандарт ISO 9000:2005 [Електронний ресурс] // Вільна енциклопедія. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Управление_качеством.
6. Стандарт ISO 14000 [Електронний ресурс] // Вільна енциклопедія. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/ISO_14000.
7. Стандарт ISO/IEC 27001:2013 [Електронний ресурс] // Вільна енциклопедія. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/ISO/IEC_27001:2013.

Надійшла до редколегії 31.03.2015 р.

УДК 343.37

М. М. Заверуха,

аспірант кафедри державного управління та менеджменту ЛРІДУ НАДУ, м. Львів

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ СУТІ ТА ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано процесів формування і функціонування тіньової економіки. Обґрунтовано необхідність системного підходу при визначенні суті і особливостей тіньової економіки.

Ключові слова: економіка, тіньова економіка, неофіційна економіка, фіктивна економіка, підпільна економіка.

M. M. Zaveruha,

Postgraduate student of Public Administration and Management Department of LRI NAPA, Lviv

A SYSTEMATIC ANALYSIS OF THE NATURE AND PATTERNS OF SHADOW ECONOMY

The analysis of the formation and functioning of the shadow economy. The need for a systematic approach to the nature and characteristics of the shadow economy.

Key words: economy, shadow economy, informal economy, fictitious economy, underground economy.

У сучасних умовах глобальної фінансово-економічної кризи проблеми тіньової економіки стали одними з найбільш важливих як для України, так і для більшості країн світу. Існування тіньової економіки простежується практично в кожній країні незалежно від рівня її розвитку, відрізняючись лише масштабами і формами прояву. Неадекватне реагування держави на існування цього сектора економіки і зволікання із превентивними заходами призводить до значних економічних втрат. Будучи органічним елементом будь-якої соціально-економічної системи, тіньова економіка здійснює суттєвий вплив на її функціонування. Тіньова діяльність економічних суб'єктів впливає на макроекономічні показники, на фінансову та економічну динаміку та перспективи розвитку економічних об'єктів. Без урахування тіньових операцій неможливо скласти об'єктивне уявлення про реальні масштаби національної економіки та її галузей, виконати системний аналіз національних і міжнародних економічних процесів. Саме тому актуальною постає проблема наукового осмислення процесів тіньової економіки, системний аналіз конкретних умов її функціонування і на цій основі розробка заходів її детінізації [1, с. 13].

Проблеми тіньової економіки привернули увагу дослідників ще в 30-х рр. ХХ ст. Водночас, лише наприкінці 70-х рр. з'явилися серйозні наукові дослідження цієї сфери. Однією із перших ґрунтовних праць в цій галузі є робота П. Гутмана (США) “Підпільна економіка” (1977 р.), в якій зверталася увага на неприпустимість ігнорування масштабів і ролі тіньової економіки.

Аналізу тіньового сектора присвячено чисельні публікації сучасних, як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників: В. Антипова [1], А. Базиліук [2], О. Бандурка [3], З. Варналій [4], В. Гончарова [5], С. Ечмакова [6], Г. Лех [8], І. Мазур [10], І. Савченко [12], Є. Самойленко [13] та ін. У їхніх працях проаналізовано світові тенденції розвитку тіньового сектора економіки, досліджено вплив тіньових економічних процесів на розвиток національних економік. Водночас багатоаспектність функціонування тіньової економіки обумовлює необхідність системного аналізу формування і принципів її функціонування. Визначення системних закономірностей та формування, теоретичних підходів до процесів функціонування тіньової економічної діяльності, дозволить визначити науково обґрунтовані концептуальні засади легалізації тіньової економіки, що забезпечить ефективне функціонування економічної системи України в євроінтеграційних умовах.

Метою статті є системний аналіз сучасного трактування сутності та визначення системних тенденцій розвитку процесів тінізації економіки, виявлення, особливостей виникнення та розвитку сектору тіньової економіки в Україні.

Поняття тіньової економіки фахівцями визначається неоднозначно. У науковій літературі фахівцями використовується багато дефініцій, що у деталях мають розбіжності, але в загальному дозволяють виокремити межі тіньової економіки, визначити її специфіку. У зарубіжній економічній літературі використовується велика кількість найменувань тіньової економіки: підпільна (underground), секретна (subterranean), прихована (hidden), сіра (gray), нелегальна (illegal), неврахована (unreported) і т.д. Можна з упевненістю констатувати, що така безліч назв свідчить про непорядкованість понятійного апарату досліджуваної проблеми.

Сьогодні найбільшого поширення набули три підходи до визначення поняття “тіньова економіка” (таблиця) [16]:

Таблиця

Характеристика концептуальних підходів до визначення суті тіньової економіки

<i>Підхід</i>	<i>Характеристика тіньової економіки</i>	<i>Ключовий критерій</i>
Юридичний	Сукупність заборонених законом видів економічної діяльності	Ставлення до правово-нормативної системи регулювання
Економічний	Прихована від податків економічна діяльність;	Специфіка результатів тіньової економічної діяльності
Статистичний	Економічна діяльність, яка з яких-небудь причин не враховується офіційною статистикою	Деструктивний характер економічної діяльності

Багатьма дослідниками тіньова економіка трактується як результат порушення рівноваги між суб'єктами держави з приводу створення і розподілу продукту, що відбувається внаслідок дерегуляції економіки і порушення на цій основі балансу інтересів, а також внаслідок недосконалості засобів ефективного контролю за дотриманням чинного законодавства суб'єктами, що займаються напівлегальним чи цілком прихованим бізнесом. Продукція такого бізнесу не контролюється органами державної влади, не враховується офіційною статистикою, і з цих причин не може бути включеною у валовий внутрішній продукт, а головне – результати такого бізнесу не оподатковуються і не можуть бути джерелом поповнення державного бюджету

У методологічному відношенні до дослідження тіньової економіки виокремлюють економічний, соціологічний, кібернетичний і правовий підходи. Особливістю *економічного підходу* є вивчення її впливу на ефективність економічної політики, розподілу і використання економічних ресурсів, розробка надійних методів її оцінки та вимірювання. Економічні концепції досліджують тіньову економіку на глобальному, макро- і мікрорівнях, а також в інституційному аспекті. *Соціологічні концепції* тіньової економіки розглядають цю сферу з точки зору взаємодії соціальних груп, що розрізняються становищем в системі тіньових інститутів, мотивами економічної поведінки суб'єктів у значущих ситуаціях. У рамках *кібернетичної концепції* тіньова економіка розглядається як саморегульована і керована система, розробляються економіко-математичні моделі прогнозування та

управління тіньовою економікою, закономірностей її розвитку та взаємодії з офіційним сектором. У рамках *правових концепцій* явища тіньової економіки розглядаються як особлива сфера відхилення (в тому числі злочинного) поведінки. Основна увага звернена на дослідження суспільно небезпечних форм економічної діяльності, попередження правопорушень та боротьби з ними правовими засобами (кримінологічний і кримінально-правовий контроль).

Відповідно до документів ООН, тіньова економіка складається з прихованого та офіційно незареєстрованого виробництва. Її можна поділити на три великі блоки:

– неофіційна економіка – легально дозволені види економічної діяльності, в рамках яких здійснюється не враховане офіційною статистикою виробництво послуг, товарів, що приховується від оподаткування.

– фіктивна економіка – приписки, розкрадання, спекулятивні угоди, хабарництво і всілякі шахрайства, пов'язані з незаконним одержанням і подальшим рухом грошей.

– підпільна економіка – заборонені законом види економічної діяльності.

Враховуючи багатоаспектність функціонування тіньової економіки обґрунтованим є наступне її структурування: неформальна економіка, прихована економіка і підпільна (кримінальна) економіка [9].

До *неформальної економіки* відноситься економіка домашніх господарств, діяльність яких спрямована на задоволення власних потреб. Специфікою неформальної економіки є те, що в її межах здійснюється приватне споживання та приватне заощадження. Така діяльність не стає економічною небезпекою для країни, навіть не може створити економічної загрози, навпаки, в трансформаційних умовах вона дає чималу користь суспільству. Це зумовлено тим, що, по-перше, суб'єкти господарської діяльності самозайняті, по-друге, населення самостійно вирішує свої потреби у продуктах харчування, одязі тощо. Невраховані офіційною статистикою доходи від домогосподарств не можуть загрожувати економічній безпеці країни, оскільки з точки зору права така діяльність не несе у собі суспільної небезпеки.

Такого роду економіка (за Тоффлером – “економіка для себе”), нагромаджуючи власні кошти, починає удосконалювати власні засоби виробництва через введення новітніх технологій у приватному господарстві, поліпшує якість виробленої продукції, збільшує масштаби виробництва, що зрештою призводить до необхідності збільшувати кількість зайнятих у домогосподарствах, починає перетворюватися на економіку для суспільства, з “невидимої” – на видиму, що офіційно враховується статистикою та оподатковується.

Прихована економіка – це легальна, але офіційно не показана, яка сприяє можливості прискореного накопичення капіталу. Прихована частина тіньової економіки може нести економічну загрозу, а не економічну небезпеку для суспільства, що можна пояснити відсутністю в трансформаційних економіках сталого ринкового інституційного середовища, що створює можливості для ведення бізнесу в “тіні”.

Найнебезпечнішою для легальної економіки є *підпільна (кримінальна) економіка*, яка має антисоціальний, злочинний, а відтак, виключно деструктивний характер.

Тіньова економіка явище складне і дуже неоднорідне. Вважається, що “тіньова” економіка має інтернаціональний характер, водночас, концептуальні підходи до її дослідження завжди мають національну специфіку. Вона представляє інтерес, перш за все з точки зору її впливу на протікання легальних економічних процесів: формування і розподіл доходу, торгівлі, інвестування та економічного зростання в цілому. Для України цей вплив настільки великий, що становить небезпеку для економіки та суверенітету держави в цілому. Тому абсолютно очевидна необхідність системного аналізу специфіки тіньових економічних процесів. Як зазначає С. Бандурка, “можна констатувати фактичне завершення процесу реструктуризації тіньової економічної діяльності в масштабах держави. Ця діяльність стала такою, що становить помітну частку її економіки. Вона обслуговує економічні і політичні інтереси певних впливових структур і ділових кіл” [3, с. 189]. Оцінюючи сучасний стан національної економіки економіки, важко уявити собі підприємства, які повністю дотримуються всіх нормативних актів. Проте необхідно визнати, що “тіньові” й “неконтрольовані” процеси, особливо в області розподілу прибутку, становлять значну загрозу суспільству і вимагають для боротьби з ними значних ресурсів і засобів

За своєю суттю тіньова економіка – це неконтрольований державою рух товарно-матеріальних цінностей і послуг, тобто приховувані від органів державного управління соціально-економічні відносини між окремими громадянами, соціальними групами, що включає в себе невраховані, нерегламентовані види економічної діяльності. Вона існує в командній і в ринковій економічних системах, хоча її масштаби та сфери можуть істотно різнитися в окремих країнах. Основним фактором, що впливає на утворення тіньової економіки, виступає незбалансованість попиту і пропозиції, що викликає величезний дефіцит товарів і послуг.

Головною метою тіньової економічної діяльності є отримання прибутків, які неможливо отримати в суворій відповідності з чинним законодавством країни. Їх отримання і є формою вирішення протиріч між інтересами держави та окремих суб'єктів ринку, що не мають можливості легальної економічної діяльності або не бажають це робити в діючому законодавчому полі [18].

Масштаби тіньової економіки є досить великими. За результатами досліджень Ф. Шнайдера усереднення обсягів тіньового сектора розвинутих країн світу дає значення близько 20 % ВВП. Ф Шнайдер оцінює розмір тіньової економіки в Європі у 2013 р. в межах 2,15 трлн євро, що становить 18,5 % від усієї економічної діяльності ЄС. Майже дві третини європейської тіньової економіки зосереджено в п'яти найбільших європейських країнах – Німеччині, Франції, Італії, Іспанії і Великобританії. В Австрії та Швейцарії тіньова економіка дорівнює приблизно 7-8 % офіційного ВВП цих країн. Високим порівняно із середнім по ЄС залишається розмір тіньової економіки у Греції – 24 % ВВП. У Болгарії, Хорватії, Литві та Естонії тіньова економіка сягає 30 % розміру офіційної економіки [17].

З позицій класичної економічної науки в основі функціонування тіньової економіки лежить суперечність особистих інтересів економічних агентів з інтересами суспільства, коли спонукальна сила егоїстичних мотивів переважає існуючі обмежувачі людської діяльності. Економічні фактори, що породжують

тіньову економіку, базуються на тому, що за своєю природою ринкове господарство носить стихійний характер. Тіньова складова виникає коли держава не може регулювати економічні процеси і створювати сприятливі умови для функціонування легального підприємництва. У періоди криз, коли порушується хитка рівновага ринкового господарства, тіньова економіка отримує додатковий поштовх для свого розвитку.

Важливу групу причин тінізації економіки становлять соціальні фактори: в тіньову економіку залучаються представники малозабезпечених і маргінальних верств – молодь, безробітні, робітники-мігранти тощо. Основна частина безпосередніх виконавців кримінальних економічних дій формується саме в цьому середовищі. Досить вагомим фактором, стимулюючим тіньову економіку, є недосконалість правової бази підприємництва – економічний процес навіть у промислово розвинених країнах завжди обганяє правову основу підприємництва. Державне законодавство зазвичай відстає від нових реалій економічного життя, а вдосконалення правової бази носить, як правило, перманентний характер. Суперечності між мінливими умовами ринкового господарства та законодавчою базою дозволяють тіньовій економіці використовувати прогалини, які утворюються в правовій сфері. Крім цього, досить часто інтереси держави, реалізовані в законодавстві, не завжди збігаються з інтересами більшості суспільства, а часом знаходяться в суперечності з ним.

Для України важливим фактором формування сприятливих умов для функціонування тіньової економіки є протиріччя в політичній системі. У цьому контексті, одним із принципових аспектів є характер відносин влади і великого капіталу – їх злиття підсилює олігархію, існування якої надає якісно нові риси тіньовій економіці. Під тиском фінансових і промислових магнатів влада приймає закони, що створюють сприятливі умови для свободи економічної діяльності олігархів, що досить часто підриває принципи соціальної справедливості. Багато угод олігархи укладають у тіні кабінетів влади, в результаті чого бюджет недоотримує величезну кількість коштів, малий бізнес опиняється в ще більш нерівноправному положенні.

Аналіз ролі державних інституцій у формуванні тіньової економіки свідчить [1, с. 14-15]:

– тіньова економіка зароджується у надрах нормативно-правового поля, коли встановлені державою регулюючі засоби не відповідають дії об'єктивних економічних законів або не мають надійних механізмів контролю за здійсненням чинного законодавства;

– в умовах, коли держава через свої представницькі структури має найвищі повноваження в законотворчій, правоохоронній та виконавчій діяльності, саме зародження й поширення тіньової економіки вказує на терпимість держави до цього явища, що виникає внаслідок неузгодженості намірів і дій різних гілок влади, прорахунків або викривлень державної політики щодо розвитку окремих сфер, персональної заінтересованості в певних діях.

– тіньова економіка виникає тоді, коли дії владних і регулюючих структур держави, окремих людей або їх груп вступають у суперечність з об'єктивними економічними законами;

– її істотністю треба вважати перш за все приховання від держави результатів економічної діяльності однієї людини, або групи людей, що дає змогу їм не сплачувати податків та інших нарахувань на собівартість і прибуток, чим завдається значної шкоди державі у формуванні бюджету;

– функціонування тіньової економіки ґрунтується на безоплатному використанні суспільної власності: основних фондів, води, сировини, енергоносіїв, шляхів сполучення, трудових ресурсів (і, перш за все, висококваліфікованих кадрів), які користуються державною освітою, охороною здоров'я, культурою, соціальним та адміністративним захистом поряд з іншими формами державного впливу і підтримки.

– тіньова економіка слугує збагаченню певного кола людей за рахунок обкрадання всього суспільства і насамперед за рахунок джерел, які забезпечують фінансове наповнення державного бюджету.

У загальному, негативні аспекти тіньової діяльності пов'язані з наступними деформаціями галузевої структури економіки:

- деформація структури споживання;
- зниження ефективності дії ринкового механізму за рахунок впливу на стан конкуренції;
- підвищення трансакційних витрат;
- обмеження процесу інвестування.

Небезпека розвитку тіньової економіки полягає у наступному:

- звуженні офіційного сектору економіки, змушеному банкрутстві значної частини підприємств;
- перерозподілі національного доходу на користь паразитичного споживання;
- неконтрольованому поширенні позаправових відносин, корумпованості, захопленні політичної влади кримінальними елементами; формуванні фінансової олігархії на тлі загального зубожіння населення, що супроводжується зростанням соціально-політичного напруження в суспільстві;
- розпаді бюджетної системи, зростанні державного боргу як вимушених заходів з вирішення фінансових проблем;
- неконтрольованому відпливі капіталів за кордон;
- втраті довіри населення до державного істеблїшменту [7, с. 129].

Діяльність тіньової економіки створює невидимі бар'єри для підвищення ефективності офіційно працюючих виробничих підприємств. Оскільки економічна ефективність виробництва значною мірою залежить від продуктивності праці, то для її підвищення необхідно встановлювати нові верстати та обладнання, впроваджувати передові технології, про учать і перенавчати робітників. Для цього необхідно заробляти фінансові ресурси, які можна буде направляти на досягнення поставлених перед підприємствами завдань. В умовах, коли тіньові підприємства відволікають частину споживачів товарів і послуг у підприємств легальної економіки, останнім все важче стає заробляти необхідні кошти для фінансування капітальних вкладень та рішення інших завдань. Тіньові товаровиробники не вкладають кошти в НДДКР, проте вони копіюють розробки легальних фірм і останнім часом роблять це швидко і цілком якісно. Продукція тіньових виробників є більш конкурентоздатною лише до тих пір, поки всі витрати на НДДКР покриваються за рахунок легальних фірм [11].

Тіньова економіка породжує низку наслідків, що негативно позначаються на економічній безпеці держави в цілому, а саме: скорочення податкової бази, що призводить до зростання податкового преса на легальний сектор економіки; зниження конкурентоздатності легальної економіки, що підштовхує й інші економічні структури до відходу в тінь; посилення ресурсного забезпечення корупції, що веде до зростання її масштабів; можливість впливу великих неконтрольованих фінансових ресурсів на політику і виборчі кампанії, що також сприяє розвитку корупції; перерозподіл доходів на користь елітних групи, обумовлений корупцією і контролем кримінальних груп над тіньовою економікою, що спричинює значне майнове розшарування та зростання конфронтації в суспільстві; відтік капіталів за кордон; розширення неконтрольованої торгівлі товарами, що мають низьку якість або небезпечні для споживача.

Вітчизняні дослідники виокремлюють наступні форми тіньової економіки за сферами економічної діяльності:

– *сфера виробництва* – фальсифікація продукції, перехід в офшорні зони, перевід прибутку за кордон, штучне банкрутство, підкуп чиновництва для отримання держзамовлень, бартерні угоди, використання праці нелегальних мігрантів, затримки заробітної плати;

– *сфера торгівлі* – продаж фальсифікованих продуктів, контрабанда, змова з митними службами, човникова торгівля;

– *фінансово-кредитна сфера* – фінансові піраміди, відмивання “брудних” грошей, фінансові операції під егідою різних некомерційних фондів;

– *сфера послуг* – фірми-одноденки, так звані консалтингові послуги.

– *сфера охорони здоров'я* – негласний альянс між фармацевтичними фірмами та медичними установами, нелегальні платні послуги.

Водночас не можна ігнорувати й позитивні моменти функціонування тіньової економіки (це не стосується кримінальної економіки). Швейцарський економіст Д. Кассел виділяє три позитивні функції тіньової економіки в ринковому господарстві:

– “економічне мастило” – згладжування перепадів в економічній кон'юктурі за допомогою перерозподілу ресурсів між легальною і тіньовою економікою (коли легальна економіка переживає кризу, виробничі ресурси не пропадають, а переливаються в “тінь”, повертаючись в легальну після завершення кризи);

– “соціальний амортизатор” – помякшення небажаних соціальних протиріч (зокрема, неформальна зайнятість полегшує матеріальне становище малозабезпечених);

– “вбудований стабілізатор” – тіньова економіка підживлює своїми ресурсами легальну (неофіційні доходи використовуються для закупівлі товарів і послуг в легальному секторі, “відмиті” злочинні капітали оподатковуються і т. д.).

Слабкість політичної влади є основною причиною корупції державного чиновництва, яка в свою чергу веде до гіпертрофованих масштабів тіньової економіки. Таким чином, наявність цілого ряду причин, що породжують тіньову економіку, дозволяє говорити про неї як про одну з підсистем ринкового господарства. Тіньова складова завжди була присутня і, мабуть, буде в якійсь мірі присутні і господарського життя. Однак важливо бачити принципову відмінність

між реальними причинами тіньової економіки та причинами зростання або, навпаки, згасання в певні історичні періоди.

Таким чином, виконаний аналіз засвідчує складність і неоднозначність процесів тіньової економіки. Формування тіньової економіки обумовлено недосконалістю державного регулювання економічних процесів, коли регулюючі засоби не відповідають дії об'єктивних економічних законів або не мають надійних механізмів контролю за здійсненням чинного законодавства.

Важливим напрямком подальших досліджень є формування концептуальних засад економічної політики в контексті легалізації тіньової економіки в умовах євроінтеграційних процесів в Україні.

Література:

1. *Антипов В. І.* Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення) / В. І. Антипов. – Вінниця : ДП ДКФ, 2006. – 1049 с.
2. *Базилюк А. В.* Тіньова економіка в Україні / А. В. Базилюк, С. О. Коваленко. – К. : НДЕІ Мінекономіки України, 1998. – 206 с.
3. *Бандурка О. М.* Основы экономической безопасности / О. М. Бандурка, В. Е. Духов, К. Я. Петрова, И. М. Червяков. – Х. : Изд-во Харьк. Нац. ун-та внутр. дел, 2003. – 289 с.
4. *Варналій З. С.* Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації [Електронний ресурс] / за ред. З. С. Варналія. – 2006. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/ty_n_ekon/index.htm.
5. *Гончарова В. О.* Вплив тіньової економіки на економічну безпеку держави / В. О. Гончарова. – Х. : Вид. центр ХНУ, 2001. – 195 с.
6. *Ечмаков С. М.* Теневая экономика: анализ и моделирование / С. М. Ечмаков. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 408 с.
7. Концепція економічної безпеки України / кер. проекту В. М. Геєць ; Ін-т економічного прогнозування. – К. : Логос, 1999. – С. 129.
8. *Лех Г. А.* Особливості тіньової економіки в Україні / Г. А. Лех, А. Я. Табачук // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2010. – Вип. 20.9. – С. 186–192.
9. *Мазур І. І.* Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України / І. І. Мазур // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3 (9). – С. 76–84.
10. *Мазур І.* Детінізація економіки України: теорія та практика : [монографія] / І. Мазур. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2006. – 239 с.
11. *Пескова Д. Р.* Теневая экономика и экономический рост – определение направлений взаимодействия / Д. Р. Пескова // Государственная политика противодействия коррупции и теневой экономике : материалы Всерос. науч. конф. – М. : Научный эксперт, 2007. – С. 360–374.
12. *Савченко І. Г.* Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детінізації / І. Г. Савченко, А. Є. Іорданов // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2012. – № 3. – С. 107–116.
13. *Самойленко Є. Г.* Сутність та етапи еволюції тіньової економіки / Є. Г. Самойленко // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5). – Т. 2. – С. 338–345.
14. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання : аналіт. доп. / Т. А. Тишук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.
15. *Турчинов О.* Тіньова економіка : теоретичні основи дослідження / О. Турчинов. – К. : Артк, 1995. – 300 с.

16. Cassel D. Funktionen der Schattenwirtschaft im Koordinationsmechanismus von Markt und Planwirtschaften / D. Cassel // ORDO. Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft. Bd. 37. – 1986. – S. 73–101.

17. Schneider F. The Shadow Economy in Europe, 2013 [Електронний ресурс] / F. Schneider, A. Kearney. – Режим доступу : https://www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article/-/asset_publisher/8IucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192.

18. Schneider F. Shadow Economics: Sizes, Causes and Consequences / F. Schneider, D. H. Enste // Journal of Economic Literature. – 2000. – № 38. – P. 77–114.

Надійшла до редколегії 07.04.2015 р.

УДК 351.82:349.41:711.1(477)

В. П. Суворов,

здобувач кафедри економічної політики та менеджменту ХарPI НАДУ, м. Харків

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ЗАБУДОВІ ТЕРИТОРІЙ

У статті на основі попередніх наукових досліджень пропонуються напрями та практичні заходи, спрямовані на вдосконалення організаційно-адміністративного механізму державного регулювання земельних відносин при плануванні і забудові територій в Україні.

Ключові слова: державне регулювання, земельні відносини, планування і забудова територій, організаційно-адміністративний механізм, напрями вдосконалення, практичні заходи вдосконалення.

V. P. Suvorov,

Seeker of a PhD degree of Economic Policy and Management Department, KRI NAPA, Kharkiv

MODERNIZATION OF ORGANIZATIONAL AND ADMINISTRATIVE MECHANISM FOR STATE REGULATION OF LAND RELATIONS IN TERRITORIAL PLANNING AND DEVELOPMENT

Based on the conducted research, the paper summarizes the guidelines and practical measures aimed at improving an organizational and administrative mechanism for the state regulation of land relations in the territorial planning and building of Ukraine.

Key words: state regulation, land relations, planning and development of territories, organizational and administrative mechanism, guidelines for improvement, practical arrangements for improvement.

Складна суспільно-політична ситуація в державі вимагає від політичного керівництва й державного апарату чітких виважених дій, спрямованих на розвиток